

14 Ιουλίου 2012

Όσιος Νικόδημος ο Αγιορείτης (1749-1809)

Ορθοδοξία / Αγιολογία

Μωυσής Αγιορείτης

Ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης είναι μία από τις μεγαλύτερες θεολογικές και διδασκαλικές μορφές της τουρκοκρατίας. Το έργο του ανύψωσε τα ήθη των μοναχών και όλων των πιστών. Έκανε γνωστή την αγιοπατερική σοφία, την αγιολογική ευωδία και την υμνογραφική χάρη. Δίκαια αποτελεί καύχημα του Αγίου Όρους και δόξα της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Κατα τον φιλάρετο παραδελφό του και εξαίρετο βιογράφο του ιερομόναχο Ευθύμιο γεννήθηκε στη Νάξο το 1749 από ενάρετους γονείς, τον Αντώνιο και την Αναστασία, η οποία τελείωσε τον βίο της ως μοναχή Αγάθη στη μονή του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου στη Νάξο. Νωρίς φάνηκαν τα εξαιρετικά χαρίσματα που τον κοσμούσαν. Η οξύνοια, η φιλομάθεια, η δυνατή μνήμη και η καθαρότητά του τον κάνουν άριστο μαθητή του ιερέως-διδασκάλου της ενορίας του και διακονητή του στις ιερές ακολουθίες και θείες λειτουργίες. Η ευφυΐα και οι επιδόσεις του φάνηκαν και στο σχολείο της Χώρας Νάξου.

Μόλις 16 ετών εισέρχεται μαθητής στην περίφημη Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης με διδασκάλους τους σπουδαίους Ιθακήσιους Ιερόθεο Δενδρινό και Χρύσανθο

Καραβία. Επιστρέφοντας στην πατρίδα του πλούτισε τις γνώσεις του από τον γνωστό και πολύ καλό διδάσκαλο Χρύσανθο τον Αιτωλό (+1785), αδελφό του ιερομάρτυρος Κοσμά του Αιτωλού. Ο μητροπολίτης του τόπου Άνθιμος Βαρδής, που τον εκτιμούσε και ήλπιζε σε αυτόν, τον προσέλαβε γραμματέα. Ο βιογράφος του σημειώνει: «Εκεί όντας ανταμώθη με πατέρας Αγιορείτας, με τους Ιερομόναχους, λέγω, Γρηγόριον και Νήφωνα και με τον Γερο-Αρσένιον, άνδρας τη αληθεία τους πολλούς υπερέχοντας τη αρετή και σεμνότητι, από τους οποίους ελκύσθη εις την μοναδικήν πολιτείαν και έδιδάχθη απ'αύτους την νοεράν προσευχήν. Απ' αυτού, δεν ήξεύρω πότε, επήγεν εις την Ύδραν. Εκεί ηύρε τον άγιον Κορίνθου κύριον Μακάριον, με κάθε αρετήν και αγιωσύνην λάμποντα. Ηυρε και τον Γερο-Σίλβεστρον, τον υψίνουν και πλατύνουν, τον Καισαρέα, τω μέλι της ησυχίας και θεωρίας τρεφόμενον, έξω άπο την Ύδραν, εις έναν στενότατον οικίσκον κεκλεισμένον, από τον οποίον μάλιστα εκαρπώθη όλας τας αρετάς του μονήρους βίου». Πρόκειται για τους αυτοεξόριστους Αγιορείτες λεγομένους Κολλυβάδες, οι όποιοι, όπως αναφέραμε, ύπηρξαν ακόλουθοι του φιλοκαλικού εκείνου κινήματος, που μιλούσε για επάνοδο στην ορθή και γνήσια εκκλησιαστική παράδοση. Από τους λίαν ενάρετους αυτούς Γέροντες ο νεαρός Νικόλαος Καλλιβούρτζης μυήθηκε στα μυστικά της νοεράς προσευχής και αγάπησε τον αγιορείτικο μοναχισμό.

Το 1755 «έρχεται μονάσων εις Άγιον Όρος, όπου και κείρεται μοναχός εν τη του Αγίου Διονυσίου, Νικόδημος άντι Νικολάου μετονομασθείς. Εκεί διορίζεται αναγνώστης και Γραμματεύς της Μονής, απελθών δε της Μονής μετά 7ετίαν, ειργάζετο εν τινι Κελλίω, παρά την Ιεράν Μονήν Παντοκράτορος, όπου διεκρίθη διά τε τον ασκητικόν αυτού βίον και την φιλοπονίαν του, ένθα επί εξαετίαν όλη ησυχάζων και μελετών, εγένετο δόκιμος της θείας γραφής ερμηνευτής». Ο πόθος του για υψηλή πνευματική εργασία ήθελε να τον πάει άλλοτε στη Ρουμανία, στον εργάτη της νοεράς προσευχής, όσιο Παΐσιο Βελιτσκόφσκυ (+1794), που ματαιώθηκε, και άλλοτε στην πλησιόχωρη του Αγίου Όρους ερημική νησο Σκυροπούλα, επί ένα έτος, κοντα στον Γέροντα Αρσένιο Κολλυβά, όπου συνέθεσε το «Συμβουλευτικού Εγχειρήδιον» δίχως κανένα βοήθημα.

Ο βιογράφος του επιμένει να αναφέρει τους πολλούς και μακρούς κόπους και μόχθους του για τη συγγραφή των ψυχωφελών βιβλίων του, όπως την περίφημη «Φιλοκαλία», τον «Ευεργετινό», το «Περί της θείας και ιεράς συνεχούς Μεταλήψεως», τα «Έργα Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου», τό «Εξομολογητάριον», το «Θεοτοκάριον», τον «Αόρατο Πόλεμο», το «Νέον Μαρτυρολόγιον», τα «Πνευματικά Γυμνάσματα», τα «Άπαντα του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά», τα οποία δυστυχώς χάθηκαν, το «Πηδάλιον», τη «Χρηστοθήθεια», το «Ευχολόγιον», τον «Κήπο Χαρίτων», τους «Διαλόγους Βαρσανουφίου», τον

«Συναξαριστή», την «Αλφαβηταλφάβητο» του οσίου Μελετίου, το «Νέον Εκλόγιον», το «Εορτοδρόμιον», τη «Νέα Κλίμακα». Ακόμη πολλά ερμηνευτικά, λειτουργικά, υμνογραφικά, απολογητικά και επιστολές, μαζί με τα κανονικά, ασκητικά, μυστικά, ηθικά και αγιολογικά, που αναφέραμε και που φθάνουν όλα μαζί περί τα εκατό έργα και τα οποία γνώρισαν πολλές εκδόσεις.

Ζώντας σε διάφορες καλύβες στην έρημο της Καψάλας, που ανήκει στη μονή Παντοκράτορος, υπέμεινε πολλούς πειρασμούς με συνεχή νηστεία, ακτημοσύνη και μεγάλη άσκηση, και έγινε πόλος έλξεως πολλών. «Όλοι οι πληγωμένοι εκ των αμαρτιών άφησαν τους Αρχιερείς και Πνευματικούς και όλοι έτρεχαν εις τον ρακενδύτην Νικόδημον, διά να εύρουν την Ιατρείαν τους και παραμυθίαν των θλίψεων τους ου μόνον από τα Μοναστήρια και Σκήταις και κελλιιά, αλλά και πολλοί Χριστιανοί ήρχοντο από διάφορους χώρας να ιδούν και να παρηγορηθούν εις τας θλίψεις των από τον Νικόδημον». Παρότι έπασχε για τη βοήθεια των συνανθρώπων του, και τούτο βέβαια φαίνεται από τα πολλά διδακτικά του βιβλία, εντούτοις τον κούραζε ο πολύς κόσμος, γιατί τον απομάκρυνε από την αγαπητή του προσευχή, καθώς λέγει πάλι ωραία ο θαυμάσιος βιογράφος του: Με τον κόσμο «εμποδίζετο από το θείον τούτο έργον και διά τον πόθον όπου είχεν να αδολεσχή νυκτός και ημέρας εις την θείαν και νοεράν προσευχήν. Επιμελείτο γάρ και ταύτης διαπαντός, όλας τας ώρας του ημερονυκτίου εις ταύτας τας δύο εργασίας τας είχεν αφιερωμένας, η να εξηγήση κανένα νόημα της θείας Γραφής η να κλίνη την κεφαλήν του εις το αριστερόν μέρος του στήθους του και να βάνη τον νούν του μέσα εις την καρδίαν και να φωνάζη νοερώς το «Κύριε Ιησού, ελέησόν με». Και διά τούτο πολλάκις μας έλεγεν: «πάμε, πατέρες μου εις κανένα ερημονήσιον να γλυτώσωμεν από τον κόσμον».

Πως ο συνέκδημός του άγιος Μακάριος ο Νοταράς, έτσι και αυτός συνδεόταν με τη μονή Βατοπαιδίου, επισκεπτόμενος την πλούσια βιβλιοθήκη της. Ο συνδεσμός του υπήρχε και δια της σχολής της μονής της Αθωνιάδος Ακαδημίας. Όταν το 1801 η σχολή διήρχετο δυσκολίες, η Ιερά Σύναξη των Αγιορειτών Πατέρων διόρισε μεταξύ άλλων και τον πολύσοφο και ενάρετο αγιο Νικόδημο ως μέλος της τριμελούς εφορείας, που ήταν υπεύθυνη για την εύρυθμη λειτουργία της σχολής. Η προσφορά του αγίου ύπηρξε «πολυτιμότατη τόσο από διοικητική, όσο και από πνευματική και ηθική άποψη για την ανόρθωση των πραγμάτων της Σχολής». Η τριμελής επιτροπή απετελείτο από τον πρώην Τρίκκης Αμβρόσιο και τους λίαν εναρέτους Αγιορείτες διδασκάλους Χριστόφορο Προδρομίτη και «το καύχημα του Αγίου Όρους» άγιο Νικόδημο τον Αγιορείτη, του οποίου ήταν «πλέον των άλλων, ευεργετική η παρουσία στην Αθωνιάδα». Ο άγιος Νικόδημος συνέδραμε για την οικονομική βελτίωση της σχολής και «ηργάσθη μετά ζήλου διά την πρόοδον της Σχολής και ούτω κατωρθώθη να παραμείνη λειτουργούσα έως τα πρόθυρα της

Επαναστάσεως του 1821». Επιστολές του Αγίου Νικοδήμου υπάρχουν στη μονή Βατοπαιδίου.

Ο αγίος Νικόδημος υπήρξε πράγματι «ο θεολόγος του κινήματος των Κολλυβάδων», «αρχηγέτης» αυτού, και «τυγχάνει ο πρώτος εκκλησιαστικός ανήρ, ερευνητής και συγγραφέας, βάσει των διαφόρων χειρογράφων, μετά την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως. Φροντίζει διά τας εκδόσεις των έργων του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά και του Συμεών του Νέου Θεολόγου. Συγγράμματα του Οσίου Νικοδήμου του Αγιορείτου έχουν μεταφρασθή εις την τουρκικήν, ρωσικήν και ρουμανικήν γλώσσαν» και άλλες γλώσσες. Είναι δε γεγονός «ότι τα συγγράμματα του Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου κυκλοφορούν και διαβάζονται και στις μέρες μας από χιλιάδες χριστιανούς».

Ο αγίος Νικόδημος, εκτός των όσων αναφέραμε, σχετιζόταν με τον ιερομάρτυρα Γρηγόριο τον Ε΄(+1821), που βρισκόταν στη μονή Ιβήρων, και ο οποίος τον βοήθησε στην έκδοση των έργων του. Ο αγίος Γρηγόριος έστειλε στον άγιο Νικόδημο τον νεομάρτυρα Κωνσταντίνο τον Υδραίο (+1801) για να τον κατηχήσει και να τον προετοιμάσει για το μαρτύριο, και του οποίου κατόπιν τον βίο συνέγραψε. Επίσης μέχρι το κελλι του Καψαλιώτη ασκητή φθάνουν αρκετοί ετερόδοξοι, τους οποίους εισάγει στην ορθόδοξη θεολογία, λατρεία και ζωή. Ένας από αυτούς, πολύ αργότερα, θα γράψει γι' αυτόν: «Ο Νικόδημος ως συγγραφέας βιβλίων που αναφέρονται στο κανονικό δίκαιο, στη λειτουργική, στη βιογραφία των αγίων και στην ασκητική ζωή, καθώς επίσης και ως εκδότης, είναι ένας από τους πιο γόνιμους συγγραφείς και ασφαλώς ο εργατικότερος από τους μοναχούς για τους οποίους μπορεί να παινευτεί η ελληνική Εκκλησία εδώ και πολλούς αιώνες». Ο αγίος Νικόδημος αναμφισβήτητα «υπήρξε δάσκαλος με τη στενή και την ευρύτερη έννοια του όρου, ως δάσκαλος των συμμαθητών του στη Σμύρνη, ως οικοδιδάσκαλος, ως Μέλος της Σχολικής Εφορείας της Αθωνιάδος Ακαδημίας, ως δάσκαλος των δόκιμων μοναχών και γενικά της Άθωνικης Πολιτείας, ως δάσκαλος των κληρικών που ζούσαν έξω από το Άγιον Όρος, ως δάσκαλος των λαϊκών αδελφών, ως δάσκαλος των αρνησίθρησκων και κατηχητής των νεομαρτύρων, ως δάσκαλος των ορθοδόξων λαών και ειδικότερα ως δάσκαλος, παιδαγωγός και φωτιστής των σκλαβωμένων Ελλήνων έν ολίγοις· Μέγας Διδάσκαλος του Γένους».

Ο όντως μέγας αυτός διδάσκαλος της Εκκλησίας και του Γένους δυστυχώς ζηλοφθονήθηκε σκληρά από ορισμένους αδαείς, οι οποίοι τον κατηγορούσαν και συκοφαντούσαν με απίθανες και φανταστικές θεωρίες. Έτσι αναγκάσθηκε να συγγράψει Ομολογία πίστεως αποδεικτική του ορθού του φρονήματος και καταλυτική της ακριβούς πίστεως του. Λέγει κάπου ο αγίος: «Διά να ειπούμεν καθολικώς, πάντα όσα η του Χριστού Αγία Καθολικη Αποστολική και Ανατολική

Εκκλησία, η κοινή και πνευματική ημών μήτηρ αποδέχεται και ομολογεί, ταύτα και ημείς συναποδεχόμεθα και συνομολογούμε· όσα δε αύτη αποστρέφεται και αποκηρύττει, ταύτα παρομοίως και ημείς συναποκηρύττομεν και συναποστρεφόμεθα, ως τέκνα αυτής ειλικρινή τε και γνήσια». Η Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους σε ανακοινωθέν της της 13 Ιανουαρίου 1801 μεταξύ άλλων βαρυσήμαντων αναφέρει για τον αγίο μας: «Ημείς γαρ άπαντες ομοφώνως κηρύττομεν αυτόν και ομολογούμεν ευσεβέστατον και ορθοδοξώτατον και των δογμάτων της του Χριστού Εκκλησίας τρόφιμον, καθώς και εκ των Ιερών και κοινωφελών Συγγραμμάτων αυτού αποδεικνύεται, μέσα εις τα οποία ουδέν φρόνημα αιρετικόν περιέχεται. Και καθώς ημείς ομολογούμεν αυτόν Ορθόδοξον, ούτω και υμείς άπαντες να τον γνωρίζητε ως τοιούτον όντα τη αληθεία».

Ο γενναίος αθλητής του πνεύματος, ο διαπρύσιος ομολογητής των ακραιφνών αγιοπατερικών ορθοδόξων παραδόσεων, ο λάτρης της Θεοτόκου, ο φίλος και υμνητής των αγίων, ο κοπιάσας πολύ υπέρ της αληθείας, ο ταλαιπωρηθείς από τις σκυκοφαντίες και όχι τις πολυχρόνιες και μυστικές ασκήσεις και κακουχίες, ασθένησε και διαισθάνθηκε το τέλος του, ευρισκόμενος στο αγαπητό, φιλόξενο και ασκητικό κελλί του Αγίου Γεωργίου, των φίλων, αδελφών, ομοφρόνων, συνδρομητών και εκδοτών των έργων του εναρέτων Σκουρταίων. Εξομολογήθηκε, έκανε ευχέλαιο, κοινωνούσε καθημερινά, προσευχόταν συνεχώς, έχοντας αδιάκοπα, το γλυκύ όνομα του Ιησού στα χείλη του. Τη νύκτα της 13ης Ιουλίου του 1809 κοινώνησε για τελευταία φορά, αισθανόμενος ότι πλησιάζει το τέλος του. Όταν τον ρώτησαν οι αδελφοί: «Διδάσκαλε, τι κάνεις, ησυχάζεις;» Απάντησε: «Τον Χριστόν έβαλα μέσα μου και πως να μην ησυχάσω;»

Ο εξαίρετος βιογράφος του γράφει δίκαια, επαινετά και χαρακτηριστικά: «Τη δε δεκάτη τετάρτη ανατέλλοντος του αισθητού ηλίου εις την γην εβασίλευσεν ο νοητός ήλιος της Εκκλησίας του Χριστού· έλειφεν ο στύλος ο οδηγών τον νέον Ισραήλ εις την ευσέβειαν· εκρύβη η νεφέλη η δροσίζουσα τους τηκομένους τω καύσωνι των αμαρτιών επένθησαν οι φίλοι και γνωστοί και όλοι οι Χριστιανοί, εκ των οποίων ένας Χριστιανός και άγράμματος ων είπε τοιούτον λόγον: «Πατέρες μου, καλλίτερον να απόθαιναν χίλιοι Χριστιανοί σήμερα και όχι ο Νικόδημος»... Αλλά αι ακτίνες των διδαχών αυτού είναι μετεμάς κα μας φωτίζουν και έχουν να φωτίζουν την Εκκλησίαν».

Τον ωραίο βίο του θεοφόρου αγίου Νικοδήμου έγραψε ο ιερομόναχος Ευθύμιος (+1829). Άλλο συνοπτικό βίο έγραψε ο μοναχός Ονούφριος Ιβηρίτης, όπου αναφέρει: «Ην δε τον τρόπον απλούς και ανεξίκακος, το ήθος γλυκός και χαρίεις, ακτήμων και λίαν απερίσπαστος. Εις τοσούτον δε ήλασε μνήμης, ώστε και όλα κεφάλαια απεστομάτιζε της Γραφης, ρητών εδάφια και σελίδας και πλείστας

μαρτυρίας και γνώμας Πατέρων, ων και τους τόπους των λόγων και τόμων ανεπισφαλώς εκ μνήμης εγίνωσκε». Στους δύο αυτούς βιογράφους βασίζονται όλοι οι κατοπινοί συγγραφείς, που ασχολήθηκαν με τον βίο και το έργο του. Πλήρη ασματική ακολουθία μετά Χαιρετισμών συνέθεσε ο μοναχός Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, ο μητροπολίτης Πατρών Νικόδημος Βαλληνδράς και ο μητροπολίτης Μηθύμνης Ιάκωβος, Η τίμια κάρα του αγίου φυλάγεται σήμερα στην ιερά μονή Μεγίστης Λαύρας. Πολλές και διάφορες εικόνες του φυλάγονται σε μονές, ναούς και οικίες. Η αρχαιότερη απεικόνιση του αγίου, που σώζεται σήμερα είναι σε χαλκογραφία του 1818. Αυτή χαράχθηκε στη Βενετία και κοσμεί πολλές πρώτες εκδόσεις έργων του αγίου. Στη χαλκογραφία αυτή υπάρχει ιαμβικό επίγραμμα, που είναι ποίημα του «Πανοσιωτάτου και Σοφολογιωτάτου εν Ιεροδιδασκάλοις κυρίου Ιωσήφ του Πελοποννησίου, του της Ιερής Βασιλικής και όντως μεγαλοπρεπούς Μονής του Βατοπεδίου αγίου Αρχιμανδρίτου, επικυρωτική του παρόντος νέου Συναξαριστού, ην απέστειλε τω φιλοπονήσαντι». Πρόκειται για μία ακόμη τεκμηριωμένη μαρτυρία των σχέσεων του αγίου με τη μονή Βατοπαιδίου:

«Τις Νικόδημος ούτος ου κλέος μέγα;

Εν Ορθοδόξοις και σοφοίς Όρους Άθω;

Ος την δε βίβλον ευφυώς τάξεν φίλε

Νάξιος ανήρ. Εύγε της ευφύιας».

Τα έργα του έχουν γνωρίσει επανειλημμένες εκδόσεις και μεταφράσεις. Η επίσημη αναγνώριση και αγιοκατάταξή του έγινε το 1955. Η μνήμη του τιμάται στις 14 Ιουλίου.

Πηγή: Μοναχού Μωϋσέως Αγιορείτου, Βατοπαιδινό Συναξάρι, έκδοσις Ιεράς Μεγίστης Μονής Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος, 2007.

<http://vatopaidi.wordpress.com/>

<http://bitly.com/1HnU32W>